

Dr. HÓDI SÁNDOR

Vajdasági magyar autonómia

A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VMDK) 1992. április 25-én tartott kanizsai közgyűlésén elfogadta a vajdasági **magyar autonómiáról** szóló tervezetét. A jogszabály-tervezet félreérthetetlenül kimondja a vajdasági magyarok igényét **önrendelkezési joguk** elismerésére. A VMDK, mint a vajdasági magyarok egyetlen legitim politikai érdekképviselője, az önrendelkezéshez való jogot elvi alapon a magyar népcsoport természetes, közösségi jogának tekinti. Az elfogadott javaslatok ugyanakkor messzemenően figyelembe veszik a konkrét politikai helyzetet, pragmatikus megfontolásból világosan jelzik az önrendelkezési joggal való élés önkorlátozásának szándékát, nem kívánják megkérdőjelezni Szerbia állami szuverenitását.

Ez a vajdasági magyarság szempontjából minden bizonnyal sorsdöntő dokumentum, hisszük azt, nem egyszerű spekuláció, hiszen kül- és belpolitikailag nem légtüres térben keletkezett. Alapjául, nagypolitikai háttéréül, az 1991 októberében napvilágot látott hágai Jugoszlávia-béketerv szövege, közismertebb nevén a **Carrington-dokumentum** szolgál.

A Vajdaságban élő magyarok önkormányzatáról szóló dokumentum legelőször is alkotmánymódosítási javaslatot lát elő. Az alkotmánymódosítási javaslat - a dolgok jelenlegi állásánál fogva - a szerb alkotmányt szeretné alkalmassá tenni a Carrington-féle rendezési elv számára, vagyis arra, hogy Szerbiában is beszélni lehessen:

- a) **különleges státusú községekről, illetve területről,**
- b) **helyi kisebbségi autonómiákról és**
- c) **személyi elvű kisebbségi önkormányzatról.**

Amennyiben a Kis-Jugoszlávia életképes képződménynek bizonyul, tartósan fennmarad és nemzetközi legitimitást nyer, abban az esetben a szövetségi kormányhoz nyújtjuk be ez irányú alkotmánymódosítási javaslatunkat. Címzettnek részünkről megtenné természetesen egy önálló Vajdaság is. Ehhez azonban Vajdaságnak a névleges autonómia helyett tényleges politikai és gazdasági önállósággal, mindenképpen

alkotmányos jogkörrel kellene rendelkeznie.

Mellesleg a VMDK dokumentuma kitér Vajdaság státusának kérdésére is. Népszavazást kezdeményez, melynek során Vajdaság polgárai nyilatkoznának arról, hogy a tartománynak maradjon-e meg a mai jogállása (jogfosztottsága), vagy pedig Vajdaság váljon **önálló politikai és gazdasági szubjektummá**. Ez utóbbi álláspont fölülkerekedése esetén egy hónapon belül össze kellene hívni Vajdaság alkotmányozó nemzetgyűlését, amely kihirdetné a tartomány új alkotmányát. Ehhez hozzá kell fűznünk, hogy a referendum kimenetele a vajdasági magyarság csekély létszáma miatt nem a mi vágyainkon, hanem az abszolút többséget képező szerbek akaratán múlik.

Meg kell jegyeznünk, hogy a már jelzett pragmatikus szempontok miatt a VMDK javaslata némely területen az önkormányzati jogköröket illetően nem megy el olyan messzire, mint a Carrington-dokumentum. A javaslat így csekély módosítások árán mind Jugoszláv Szövetségi Köztársaság Alkotmányával (1992), mind pedig a Szerb Köztársaság Alaptörvényével összhangba hozható. Amennyiben tehát a politikai józan ész kerekedik felül, vagy fokozódik a nyomás Szerbiára (Kis-Jugoszláviára), reménykedve tekinthetünk az előbb vagy utóbb szükségszerűen elkezdődő tárgyalásokra.

De lássuk, milyen lenne a felépítése a vajdasági magyar önkormányzatnak, mit vállalna magára.

A **személyi (perszonális) autonómia** nem kötődik földrajzi területéhez. Azok csatlakoznak hozzá, akik élni akarnak a magyar kisebbségi kollektív jogokkal az oktatás, a tájékoztatás és a művelődés terén. Az önkormányzat az államtól ráruházott hatalom birtokosa lenne az alkotmány által körülhatárolt jogkörben. A személyi önkormányzatnak parlamentje lenne, önkormányzati tanácsa és elnöke. Megválasztásuk általános, közvetlen, titkos választással történne. Az önkormányzat tehát a polgári demokrácia elvein működne.

A tervezet szerint a Carrington-féle különleges jogállás, amely a horvátországi krajináknak járna, meg kell hogy illesse egyebek között a magyar többségű községeket is Szerbiában. Erre vonatkozóan a javaslat részletezi a **különleges státusú községek** önkormányzati jogát, amely tartalmazza például a saját rendőrség és bíróság működ-

tetését, az önálló terület- és gazdaságfejlesztést. A különleges jogállású magyar községek a javaslat szerint társulhatnak, és létrehozzák a **Magyar Autonóm Körzetet**. Ez az egyszerű többségű magyar községeket ölelné fel: Kanizsát, Zentát, Adát, Csókát, Becsét, Szabadkát, Topolyát és Kishegyest. A csatlakozásról a helyhatósági választások után létrejövő új képviselő-testületek döntenének, vitás esetekben pedig a polgárok referendum útján. A körzet hatásköre kiterjedne a vallás- és közoktatásügyre, gazdasági és szociális ügyekre, a hírközlésre, a bíróságokra és rendőrségre, az önkormányzat pénzügyeire és a helyi közigazgatási ügyekre. A Körzetnek címere lenne és piros-fehér-zöld zászlója. Szabadkán székelne, az elnök irányítaná a Körzet Képviselő-testülete és a Területi Tanács segítségével. Természetesen ezek megválasztása is általános, közvetlen és titkos választással történne. Más népcsoportok tagjai teljes egyenjogúságot élveznének a Körzet területén. A határ menti települések csatlakozhatnak a Körzethez, illetve ki is válhatnak belőle.

Azokon a magyar többségű településeken viszont, amelyek területileg nincsenek kapcsolatban a Körzettel, **helyi magyar önkormányzatok** jönnének létre. A helyi önkormányzatok létrehozásához szintén a hágai dokumentum szolgál alapul, amely kiegyenlíti a kisebbségeket a többségi népekkel és egységesen csak népcsoportokról beszél.

Fölmerülhet a kérdés, vajon miért is van szükség erre a bonyolult, hármas autonómia-modellre, nem lehetett volna-e a kisebbségi önkormányzatra vonatkozólag valamilyen egyszerűbb mechanizmust kidolgozni. A helyzet sajnos az, hogy a sajátos körülmények miatt olykor még a hármas-modell egyes elemeinek kombinálása révén sem sikerül mindenki számára megnyugtató megoldást találni. Vajdaság 45 községéből a magyarok mindössze 7 községben vannak abszolút többségben. A tervezett körzet - Szabadkát is beleértve, ahol a magyarság relatív többséget képez - a magyarok 56%-át ölelné fel, míg a többi azon kívül reked. Ugyanakkor a körzet 42%-a nem magyar nemzeti-ségű lenne.

Nem jobb a helyzet a települések szintjén sem. A 463 vajdasági helység közül a magyarok 81-ben vannak többségben, amelyekben a magyarság 55%-a él. Ezek közül mindössze 47 található a magyar

körzetet létrehozó községekben. A többi 34 magyar többségű település területileg igen távol van a magyar körzettől. De a magyar körzet és a magyar többségű helységek együttesen sem ölelik fel a vajdasági magyarság háromnegyedét sem. A magyarság 28%-a számára sem a magyar körzet, sem a helyi önkormányzatok mechanizmusainak keretében nem lehet az önkormányzat lehetőségét biztosítani. Emellett ezek a modellek, mivel az etnikai fölényre alapozzák a kisebbségi jogok biztosítását, a nagyarányú migráció miatt önmagukban véve eléggé ingatagok, s ugyanakkor az egymás leszavazására irányuló törekvések miatt állandósítják az etnikai feszültségeket és konfliktusokat.

Megítélésünk szerint a személyi elvű kisebbségi önkormányzat (a perszónális autonómia) lehetne az a tényező, amely magában foglalva az etnikai fölényen alapuló önkormányzati modellek pozitív megoldásait korrigálhatná azok hiányosságait, növelhetné a kisebbségek nemzeti biztonságérzetét, és amely egyúttal csökkentené a vegyes régiókban az etnikai feszültségeket.

Azt gondoljuk, hogy a VMDK autonómia-tervezete az első részletes, jogilag koherens megjelenítése a lord Carrington béketervében rögzített, minőségileg új kisebbségi elgondolásnak, amely a kollektív jogokat nemzetközileg szavatolt jogi kategóriának, a kisebbségeket pedig önálló politikai szubjektumnak tekint. És, hogy a tervezet, mely híven kifejezi a vajdasági magyarság törekvéseit és óhaját, s amelynek lényege lord Carrington béketerve alapján vélhetően hamarosan beépül a **Kisebbségi Jogok Európai Konvenciójába**, talán más nemzeti kisebbségek és népcsoportok számára is modellként szolgálhat.

* * *

(Elhangzott a **Kisebbségi önrendelkezés lehetőségei Kelet-Közép Európában a Carrington-dokumentum alapján** címmel 1992. november 2-3-án Tatabányán megrendezett konferencián.)